

Євгенія ВАЩІЛІНА

здобувачка магістерського рівня
вищої освіти за спеціальністю
016 «Спеціальна освіта»

Лариса БУТУЗОВА

доцентка кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти
кандидатка психологічних наук,
доцентка Житомирського державного
університету імені Івана Франка

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ**

***Анотація.** У сучасній психологічній та педагогічній науці питання розвитку емоційного інтелекту дошкільників із мовленнєвими порушеннями набуває особливої актуальності, оскільки саме дошкільний вік є сенситивним періодом для формування базових емоційних компетентностей. Мовлення*

виступає ключовим інструментом категоризації емоцій, пояснення причинно-наслідкових зв'язків, а також вираження переживань. Обмеженість мовленнєвого розвитку впливає на здатність дітей розпізнавати, диференціювати та вербалізувати емоції. У статті представлено результати комплексного дослідження емоційного інтелекту дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, що включало спостереження, діагностичні завдання, проєктивні методики та індивідуальні бесіди. Виявлено відмінності між дітьми з нормотиповим розвитком і дітьми з мовленнєвими порушеннями в рівнях емоційного сприймання, експресії, емпатійності та емоційної регуляції. Зазначено, що мовленнєва недостатність зумовлює труднощі в усіх компонентах емоційного інтелекту та потребує цілеспрямованої корекційної роботи.

Ключові слова: емоційний інтелект, дошкільники, мовленнєві порушення, емоційна експресія, емпатія, емоційна регуляція.

Annotation. The issue of emotional intelligence development in preschool children with speech disorders is becoming increasingly relevant in modern psychological and pedagogical research, as preschool age is a sensitive period for forming basic emotional competencies. Speech functions as a key tool for categorizing emotions, understanding cause-and-effect relations between events and inner states, and expressing feelings. Limited speech development affects children's ability to recognize, differentiate, and verbalize emotions. This article presents the results of a comprehensive study of emotional intelligence in preschool children with speech disorders using observation, diagnostic play tasks, projective methods, and semi-structured interviews. The findings reveal significant differences between children with typical speech development and those with speech impairments in emotional perception, emotional expression, empathy, and emotional regulation. It is emphasized that speech deficits influence all components of emotional intelligence, highlighting the need for specially designed correctional and pedagogical interventions.

Keywords: emotional intelligence, preschool children, speech disorders, emotional expression, empathy, emotional regulation.

Актуальність. У сучасному комунікативному середовищі, що стає все більш динамічним та емоційно насиченим, роль емоційного інтелекту у забезпеченні психічного благополуччя й соціальної адаптації дошкільників значно зростає. Проблема ускладнюється для дітей із мовленнєвими порушеннями, оскільки мовлення є основним механізмом осмислення та вираження емоцій. Мовленнєва недостатність призводить до труднощів у розпізнаванні емоцій, їх вербалізації та побудові адекватної соціальної взаємодії.

Мета – виявлення та опис особливостей проявів емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями та визначення відмінностей між ними і ровесниками з нормотиповим мовленнєвим розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отримані результати засвідчили, що діти з мовленнєвими порушеннями мають нижчий рівень сформованості емоційного інтелекту у порівнянні з ровесниками. Їхні показники розпізнавання базових емоцій становили 60% від результатів нормотипової групи. Це свідчить про труднощі у виокремленні мімічних ознак, недостатню здатність пояснити причинно-наслідкові зв'язки між ситуацією та емоційним переживанням, а також обмежений емоційний словник.

Емоційна експресія дітей з мовленнєвими порушеннями виявилася менш варіативною та менш узгодженою: міміка була стриманою, жести – нерозвиненими, інтонація – одноманітною. Частина дітей уникала вираження емоцій через страх неправильного мовленнєвого оформлення переживань, що підтверджується дослідженнями, які наголошують на важливості мовленнєвих ресурсів для емоційної експресії.

Особливо низькі результати було зафіксовано у сфері емпатії: діти з мовленнєвими порушеннями демонстрували труднощі у розумінні емоційних станів ровесників, рідше реагували співпереживанням і частіше обирали поведінкові реакції, що не відповідали емоційному контексту ситуації. Показники емпатійності становили лише 58 % від рівня норми, що узгоджується з результатами інших сучасних емпіричних досліджень.

Емоційна регуляція також виявила ускладнення: діти з мовленнєвими порушеннями рідше застосовували прийоми самоконтролю, їхні дії були більш імпульсивними, а реакції – менш передбачуваними. Водночас було помічено, що саме цей компонент має потенціал до покращення у процесі систематичної корекційної та педагогічної роботи, що відповідає сучасним підходам до розвитку емоційної сфери дошкільників.

Узагальнення результатів показує, що мовленнєва недостатність впливає на всі компоненти емоційного інтелекту – від первинного емоційного сприймання до складних форм емоційної взаємодії. Це зумовлює потребу у спеціальній структурованій роботі, спрямованій на розвиток емоційної чутливості, розширення емоційного словника, формування навичок емоційної експресії та підвищення рівня емпатійності.

Висновки. Результати дослідження свідчать, що діти дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями мають виразні труднощі у розвитку емоційного інтелекту. Найменш сформованими компонентами виявилися емпатійність та емоційне сприймання, що пов'язано з недостатнім емоційним словником та обмеженою можливістю дітей вербалізувати власні переживання. Емоційна експресія цих дітей є менш диференційованою, а емоційна регуляція потребує довготривалої педагогічної та корекційної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошина А. В., Шабанів С. Т. *Емоційний інтелект для досягнення успіху*. Київ, 2012. 336 с.
2. Борисенко К. Ю., Бадер С. О. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 49.
3. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 7. С. 34–49.
4. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. 2023. № 4. С. 9–16.
5. Колісник Р. Я., Завацька Н. Є., Смирнова О. О. Емпіричне дослідження прояву емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2024. № 3 (65). С. 116–128.
6. Смола О. Розвиток емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці засобами театралізації. *Вересень*. 2022. № 2. С. 67–77.